

Soumrak nosorožců

Jan Stejskal

Situace nosorožců ve volné přírodě je nejhorší za poslední desítky let. V Jihoafrické republice jich bylo jen za loňský rok upytlačeno víc než tisíc a desítky dalších byly zavražděny v ostatních

afrických zemích. Asijsí nosorožci jsou na tom podobně – i oni jsou častým terčem pytláků. Ve snahách o záchranu nosorožců se angažují i české instituce, především ZOO Dvůr Králové nad Labem.

Samice Fatu v keňské rezervaci Ol Pejeta. Fatu je nejmladším známým nosorožcem tuponosým severním, narodila se v roce 2000 v ZOO Dvůr Králové. Foto: Jan Stejskal

Chránit nosorožce dnes v Africe znamená nasazovat vlastní životy. Strážci v keňské rezervaci Ol Pejeta.
Foto: Jan Stejskal

Samec Suni v rezervaci Ol Pejeta. Narodil se v roce 1980 v ZOO Dvůr Králové.
Foto: Jan Stejskal

Ještě před několika lety se přitom zdálo, že ochrana nosorožců, zejména těch afrických, je na dobré cestě. Stavy jižního poddruhu nosorožce tuponosého utěšeně rostly a přesáhly 20 000 jedinců. Jen pro srovnání – na začátku 20. století jich zbývalo jen cca 50. Podobně se stabilizovala i situace nosorožců dvourohých, jejichž počet se od roku 1970 do roku 1993 snížil z přibližně 65 000 kusů na pouhých 2 300, avšak od 90. let zase vzrostl na víc než 5 000.

Přibližně před pěti lety však došlo ke změně. Zatímco v roce 2007 bylo v Jihoafrické republice upytlačeno 13 nosorožců, o rok později už to bylo víc než 80 a v dalších letech počet upytlačených zvířat strmě rostl. Západní poddruh nosorožce dvourohého byl za vyhynulý oficiálně prohlášen v roce 2011. Severní poddruh nosorožce tuponosého, jenž je podle části vědců samostatným druhem, je dnes považován za vyhynulý ve volné přírodě.

Hlavní příčinou zabíjení nosorožců je narůstající poptávka po rohovině, především ve východní Asii. Ačkoli vědci prokázali, že rohovina nemá účinky, jež jí jsou přisuzovány (roh je tvořen keratinem, tedy stejnou látkou jako třeba lidské vlasy nebo nehty), podle tradiční čínské medicíny dokáže snižovat horečky, zabírá proti křečím a vůbec celkově pročišťuje organismus.

Obchodníci a pašeráci ve Vietnamu navíc před několika lety začali cíleně šířit pověru, že nosorožčí rohy pomáhají i při léčbě rakoviny. Navíc se užívání rohoviny rozmohlo jako statusový symbol, kterým bohatí Vietnamci dávají najevo, že „na to mají“. Zlatá vietnamská mládež dokonce rozdrcené rohy používá jako „vyprošťovák“ po večírcích. Vše dohromady vedlo k tomu, že se Vietnam stal hlavní konzumentskou zemí rohoviny.

V důsledku toho se nejen zvýšilo pytláctví v Africe, ale po celé Evropě začala být vykrádána muzea a další expozice, kde byly nosorožčí rohy vystaveny. Do pašování se zapojila i silná vietnamská komunita v ČR, a přestože se českým celníkům ve spolupráci s inspekci životního prostředí podařilo zadržet už několik zásilek rohoviny, je zřejmé, že se naše republika stala jednou z tras nelegálního obchodu s rohovinou.

Nejvzácnější nosorožci světa

Navzdory chmurným vyhlídkám však osud nosorožců zdaleka není zpečetěn a jejich záchrana patří mezi priority mnoha ochranných organizací, u nás zejména ZOO Dvůr Králové, a to hned na několika úrovních.

Dosud nejznámější a nejviditelnější aktivitou je vlastní chov nosorožců. Dvorská zoo je jediná na světě, které se podařilo odchovat nosorožce tuponosé severní. Díky tomu ještě žije skupina rozmnožování schopných zvířat této formy, u níž je na světě známo pouhých sedm posledních jedinců. Protože však reprodukce zvířat v zoo probíhala příliš pomalu, rozhodla se je dvorská zahrada v roce 2009 vrátit do Afriky. AOPK ČR jako vědecký orgán CITES dala doporučení k vývozu nosorožců severních tuponosých (do Ol Pejety) a rovněž do NP Mkomazi pro nosorožce černé východní.

Dva samci a dvě samice patřící zoo jsou dnes umístěni v keňské rezervaci Ol Pejeta, jejíž prostředí je velice blízké tomu, v jakém původně žili. Zvířata jsou v dobré kondici a po převozu do Afriky se jejich pohlavní činnost zlepšila, v poslední době však bohužel došlo k útlumu. Poslední páření bylo pozorováno před více než rokem a z analýzy vzorků trusu, při níž se zjišťuje hladina hormonů, vyplývá, že samice březí nejsou.

Společně s partnery v projektu, kterými jsou významné ochranné instituce jako například Flora & Fauna International, by proto zoo v letošním roce ráda prověřila zdravotní stav zvířat v Ol Pejetě a posoudila, zda by bylo případně možné přistoupit k nějaké formě umělého oplodnění.

Kvůli získání co největšího množství rohoviny pytláci nosorožcům vyřezávají rohy z živého masa a zvířata pak ještě dlouho trpí, než zemřou. Na snímku samice nosorožce dvourohého Upendo, která byla zabita v OI Pejetě. Foto: OI Pejeta Conservancy

Do snah o záchranu nosorožců tuponosých severních by však měla být zapojena i samice Nabiré, která žije v ZOO Dvůr Králové a je posledním nosorožcem své formy v Evropě. Nabiré do Afriky neodcestovala, protože její děloha je téměř celá vyplněna nádorem, tudíž neexistuje naděje, že by zabřezla.

Jeden z jejích vaječníků by však mohl být zdravý, a existuje tedy šance na odběr jejích genetických vzorků pro případné mimotělní oplodnění. Zárodek by pak teoreticky mohla ve svém těle donosit jiná samice, v úvahu by připadala samice jižního poddruhu tuponosých nosorožců.

Mládě v Africe

Ještě úspěšnější než v chovu severních nosorožců tuponosých je dvorská zoo v případě nosorožců dvourohých. Těch se ve Dvoře narodilo už téměř 40. Zoo chová východní poddruh, jenž je ve volné přírodě nejméně početný.

V létě 2009 dvorská zoo vrátila tři nosorožce dvourohé do Tanzanie. Stali se součástí nově založené populace v přísně střežené rezervaci uvnitř národního parku Mkomazi. Samice Deborah a samci Jamie a Jabu si na nové podmínky rychle zvykli a v říjnu 2011 Deborah dokonce porodila samičku Hillu.

Dvorští nosorožci se tak po pěti generacích v zajetí dokázali rozmnožit přímo v místě svého původního výskytu. Bývalý ředitel ZOO Dvůr Králové Josef Vágner totiž jejich předky v 70. letech přivezl z keňského národního parku Tsavo, který s Mkomazi přímo sousedí. Spolupráce dvorské zoo s rezervací stále pokračuje, v současné době se jedná o tom, že by zoo záchrannému chovu v Mkomazi věnovala další mladou samičku narozenou ve Dvoře.

K účinné ochraně nosorožců v Africe ovšem nestačí posílat tam zvířata. Proto ZOO Dvůr Králové od letošního roku rozšíří svoje působení o pomoc při ochraně přímo v rezervaci, kde je potřeba financovat například obojky s vysílačkou, díky nimž budou nosorožci pod neustálým dohledem, nebo vylepšení plotů, které jsou neustále pod elektrickým proudem. Důležité je rovněž zajistit strážcům parku dostatečné vybavení a podpořit i vzdělávací aktivity v okolí rezervace, aby měli sami místní lidé zájem na ochraně nosorožců.

Spalme rohovinu!

Kromě rozmnožování zvířat v chráněných podmínkách a jejich ochrany proti pytlákům je ovšem nutné také působit na veřejnost. Jedině snížení poptávky po rohovině může vést z dlouhodobého hlediska k poklesu pytláctví.

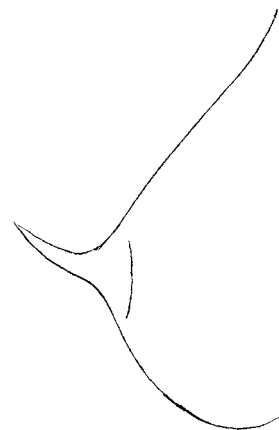
Skvělými ambasadory se v tomto ohledu ukázali být severní nosorožci tuponosí v OI Pejetě. Díky své vzácnosti totiž přitahují zájem veřejnosti a poměrně často se dostávají do významných médií.

Výrazně přitáhnout pozornost k situaci nosorožců se ovšem rozhodla i ZOO Dvůr Králové. V letošním roce veřejně zničí, nejspíše spálí, svoje zásoby nosorožčí rohoviny. Je potřeba jasně ukázat, že jakékoli obchodování s rohovinou vede pouze k dalšímu vyvražďování nosorožců, protože její prodej jen stimuluje poptávku, která se tak neustále zvyšuje. Zájem o rohovinu je nutné tlumit, nikoli ho prodejem rohoviny podporovat.

V současné době zoo usiluje o to, aby se ke spálení rohoviny přidaly i významné zoologické zahrady v zahraničí a případně další ochránářské instituce, čímž by akce nabyla skutečně mezinárodního významu. ZOO Dvůr Králové se samozřejmě snaží poselství o nepříjatelnosti nakupování rohoviny dostat i mezi představitele vietnamské komunity v ČR, a pokud to bude možné, tak i přímo do konzumentských zemí.

Zde je velká příležitost pro veřejnost: na nepříjatelnost konzumace rohoviny může upozorňovat doslova každý, zvláště pokud má kamarády nebo známé v konzumentských zemích. A pokud nemá, je možné přispívat na projekty, kterým se daří nosorožce chránit. Jedině zájem veřejnosti může zajistit, aby tato nádherná zvířata ve volné přírodě jednou mohly pozorovat i naše děti.

ZOO Dvůr Králové

kreslil Jan Steklík